

BO'LAJAK PSIXOLOGLARDA REFLEKSIYANI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS IJTIMOY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Obloqulova Feruza Qudratullayevna

Osiyo Xalqaro Universiteti Pedagogika va Psixologiya fakulteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Zamonaviy ilm-fan, texnika va texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanish davrida ta'lim tizimiga va unda faoliyat olib borayotgan zamonaviy psixologlarga katta e'tibor berilmoqda. Mamlakatimizda psixolog kadrlarning ma'naviy qiyofasi, aqliy salohiyati hamda kasbiy mahoratiga nisbatan jiddiy talablar qo'yilmoqda.*

Kalit so'zlar: *refleksiya, psixolog, metapozisiya, interiorizatsiya, intellektual refleksiya, shaxsiy refleksiya, kommunikativ refleksiy, kooperativ refleksiya.*

Annotation: *In the rapid development of modern science, technology and technology, great attention is paid to the educational system and modern psychologists working in it. Serious demands are placed on the morale, mental health and professional skills of the country's psychologists.*

Key words: *reflection, psychologist, metaposition, internalization, intellectual reflection, personal reflection, communicative reflexivity, cooperative reflection.*

Аннотация: *В эпоху бурного развития современной науки, техники и технологий большое внимание уделяется системе образования и работающим в ней современным психологам. В нашей стране к нравственному облику, умственному потенциалу и профессиональному мастерству психологов предъявляются серьезные требования.*

Ключевые слова: *рефлексия, психолог, метапозиция, интериоризация, интеллектуальная рефлексия, личностная рефлексия, коммуникативная рефлексивность, кооперативная рефлексия.*

Kirish:

Bugungi rivojlangan bir davrda ta'lim-tarbiya jarayoniga katta e'tibor berilmoqda. Zamonaviy ilm-fan, texnika va texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanish davrida ta'lim tizimiga va unda faoliyat olib borayotgan zamonaviy psixologlarga katta e'tibor berilmoqda. Mamlakatimizda psixolog kadrlarning ma'naviy qiyofasi, aqliy salohiyati hamda kasbiy mahoratiga nisbatan jiddiy talablar qo'yilmoqda. Psixolog kasbiy kompetensiyasi komponentlaridan biri kasbiy refleksiyadir. Shu sababli psixologlarning ta'lim tarbiya jarayonini samarali tashkil etish psixologning kasbiy mahoratiga bog'liqdir. Refleksiya (lotincha "reflexio" - ortga qaytish) - sub'ektning o'z (ichki) psixik tuyg'u va holatlarini bilish jarayoni sifatida qaraladi. Refleksiya tushunchasini hozirgi zamon talablari darajasida takomillashtirishni talab etadi.

Asosiy qism:

Refleksiya - har tomonlama barkamol rivojlangan insonning o'z xatti-harakatlari ularning qonunlarini anglashga qaratilgan nazariy faoliyati shaklidir, inson ma'naviyat dunyosining o'ziga xos yashirin hislarini ochib beradigan o'z-o'zini bilishga va anglashga qaratilgan faoliyatdir. Ilk bor "refleksiya" tushunchasi qadimgi Yunon falsafasida yuzaga kelgan va insonning o'z ongida

kechayotgan mulohazalari haqida fikr yuritish jarayoni o'z fikrlari mazmunini tahlil qilishiga e'tiborini jalb qilishini anglatgan. Dekart, Sokrat, Platon, va boshqa yunon faylasuflari refleksiyaning insonning o'zini-o'zi bilishiga, nimalarga qodir ekanligini e'tirof etishga qaratilgan faoliyati ekanini ta'kidlashgan. Lokk, Kant, Gegel, Fikste, Shelling kabi Yevropa faylasuflari esa refleksiya insonning bilish qobiliyatlarini rivojlantirish asosi sifatida qarashganlar.

G.M.Kadjaspirovaning fikricha, "psixologik refleksiya insonni o'z-o'zini anglashi deb, bunda nafaqat psixolog o'z xatti-harakatlariga to'g'ri baho berishi balki, psixolog bilan psixolog muloqot chog'ida o'zaro hamkorlik qiladigan o'quvchitalabalar jamoasi, pedagogik jamoa, ta'lim-tarbiyaga mas'ul shaxslar, ota-onalar uni qanday qabul qilishini tushuna olish qobiliyatidir".

Demak, refleksiya psixologning o'zini-o'zi anglashi, bilishi, xulosa chiqarish zamirida o'zining ijobiy va zaif tomonlarni bilib, o'z-o'zini takomillashtirishga intilishi, buning uchun zarur shartsharoitlar yaratilishi kerak. L.E.Pleskach refleksiyaning shunday ta'riflaydi: "refleksiya o'zini-o'zi tahlil qilish bo'lib, o'zini-o'zi belgilangan maqsadga erishishi emas, balki bilim olish, tajriba orttirish usuli, ijodga kasbiy jihatidan takomillashtirishga nisbatan rag'batlantirishdir.

Psixolog kasbiy mahoratini rivojlantirishida psixologik refleksiya ning ahamiyati" nomli ushbu nazariy metodik maqola asosida bugungi psixologlarning faoliyatida ta'lim-tarbiya jarayonidagi faoliyatlarini o'zlari baholab, kelajak faoliyati haqida tavsiyalar berishdan iboratdir.

Hozirgi zamonaviy psixologik ilmiy-tadqiqot ishlarida ko'plab olimlar refleksiyaning I.N.Semyonov tomonidan taklif qilingan tasnifiga tayanadilar. U refleksiyaning quyidagi turlarini taklif etib sharhlaydi Intellektual refleksiya - muammolarni fikrlash asosida ijobiy hal qilishni belgilaydi. Shaxsiy refleksiya - psixologning nizoli (konfliktlar) psixologik ziddiyatlardan janjalsiz chiqishni fikran izlanish asosida bartaraf qilishni ta'minlaydi.

Kommunikativ refleksiya - muloqot jarayonida sheriklarining o'zaro bir-birlarini tushunib munosabat qilishni ta'minlaydi. Kooperativ refleksiya - jamoa a'zolarining birgalikdagi o'zaro muntazam mehnat faoliyatlarini muvofiqlashtirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat. O'z-o'zini bilish jarayoni psixologning psixologik mahorati doirasida ma'lumotlarni qayd qilish darajasida kechadi, bunda refleksiyaning passiv shakli ustuvorlik qiladi. Psixolog psixologik faoliyatida yuzaga kelayotgan turli qiyinchiliklar va muammolarning sabablarini, erishilayotgan yutuqlar va natijalarni shunchaki qayd qilib boradi.

O'z - o'zini anglash jarayoni psixologning o'z faoliyati va unda o'ziga nisbatan "metapozisiya" (noaniq pozisiya)da turib, o'ziga tashqaridan qarash, o'zini kuzatish malakasini ko'zda tutadi. Bunda, interiorizatsiya (tashqi omillarning ichki omillarga o'tishi) hodisasi amalga oshadi, kasbiy qiyinchiliklarning kelib chiqish sabablari rasmiylashtiriladi; faoliyatdan ko'zlanadigan asosiy maqsad aniqlanadi, refleksiv - «MEN» shakllanadi. Bu psixologning dolzarb rivojlanish zonasi bilan bog'liq.

O'z - o'zini belgilash jarayonida boshlang'ich daraja kasbiy ehtiyojlarni hisobga olib belgilanadi va jadal imkoniyatlar asosida faoliyat rejalashtiriladi Strategik, taktik va tezkor vazifalar shakllantiriladi. Haqiqiy «MEN» va ideal «MEN» nisbatlanadi. Bu psixologning eng yaqin rivojlanish darajasi bilan bog'liq.

O'z - o'zini rivojlantirish jarayonida psixologning kasbiy faoliyat davomida takomillashtirilgan psixologik mahorati, refleksivlangan (ya'ni avval foydalanilgan va ularning

samaradorligini baholash natijasida tobora optimal bo'lib chiqqan metodlar) harakat usullari va metodikalarini o'sishi sodir bo'ladi. O'z - o'zini nazorat qilish psixolog faoliyati jarayonida nazariy va amaliy tajribalar asosida, o'z-o'zini kasbiy jihatdan nazorat qilib, psixologik mahoratini yanada takomillashtirib borishning ikkinchi shakli boshlanishini nazarda tutadi.

Bizning fikrimizcha, psixologning doimiy psixologik faoliyati mazmunan refleksiv xususiyatga ega bo'lib, u barcha refleksiv jarayonlarni qamrab oladi. Qayd etish joizki, hozirgi kungacha psixologik refleksiya tushunchasining mukammal tasnifi mavjud emas. Shu munosabat bilan ta'kidlash joizki, psixologning kasbiy faoliyatida refleksiya muhim rol o'ynaydi. Zero, kasbiy refleksiya jarayonida psixolog o'zi tanlagan psixologik kasbi talab qiladigan darajada o'z imkoniyatlarini, u haqidagi mavjud tasavvurlarini psixologik tajribasining muhim jihatlari bilan nisbatlaydi, va ixtiyoriy ravishda shaxsiy psixologik mahorat zanjirini hosil qiladi. Psixolog olimlar G.A.Golisin va G.P.Shedrovskiyning ishlarida refleksiyaga psixolog psixologik faoliyati rivojlanishining asosiy omili va tabiiy mexanizmisifatida katta ahamiyat berilgan.

G.P.Shedrovskiy refleksiyani insonning «ijobiy faoliyatlari majmuasi» nuqtai nazaridan o'rganishni taklif qiladi. U qandaydir psixologik faoliyatni amalga oshirish mumkin bo'lmasa, bu g'oya asosida ushbu faoliyat doirasidan tashqariga «refleksiv chiqish» tizimi quriladi, deb hisoblaydi. Bunda inson amalga oshirilmagan faoliyatdan, yangi faoliyat pozitiv siyosiga o'tadi va «fikran ma'nolar qurish» vositalariga ega bo'ladi, ulardan kelib chiqib, birlamchi faoliyatni tushunadi va tavsiflaydi. Bunda ikkinchi yangi faoliyatda birinchisidan muhim «material» sifatida foydalanadi.

Xulosa va amaliy takliflar. Demak, psixolog psixologlarga xos kasbiy mahoratga, psixologik odobiga, mas'uliyatli va burchiga ega bo'lgan, psixologik jarayonning ehtiyojlarini ob'ektiv ravishda bajarayotgan shaxs bo'lishi lozim. Biz ushbu maqolada psixologning kasbiy mahorati, uning xalq oldidagi, Vatan oldidagi burchi, vazifalarini tahlil qilib, ular faoliyatini refleksiya qilib ba'zi nazariy, amaliy va metodik tavsiyalar berilishi joiz deb, bildik. Bugungi psixolog-professorlarni xalqimiz hurmat qiladi, ular elning naza rida.

Bugungi psixologning kasbiy pedagogik mahorati va bilim darajasi yoshlarni ilmga chanqoqligini qondirmoqdam? Bugungi psixolog kundalik darsga konspekt yozma yapdi, elektron jurnal va elektron kundalikka o'tildi, bu imtiyozlar psixologlarni o'z burchlari yuqori kompetentlik darajasida tashkil etishiga olib kelmoqdam? Shu kabi qator savollarni siz hurmatli hamkasblar bilan maslahatlashmoqdamiz.

Berilgan imtiyozlardan, imkoniyatlardan ruhlanib, jonbozlik, fidoyilik bilan yuqori kompetentlik darajasida dars beradigan professor psixologlarimiz ko'p, xalq va hukumatimiz ularning xizmatlarini doimo refleksiya qiladi va taqdirlaydi. Ilmiy mezonning qo'yilishi

O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida: «Uzluksiz ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish» ta'lim va fan sohasini rivojlantirish muhokamalari ko'ndalang qo'yilgan.

Xulosa:

Xulosa sifatida bizning nazarimizda bugungi psixologlarga quyidagilarni tavsiya etamiz:

1. Psixolog jamiyatda ro'y berayotgan islohotlarni his etgan holda o'zining faoliyatini doimo refleksiya qilib borishi lozim;

2. Zamonaviy psixolog ilm-fan, texnika yangiliklaridan xabardor bo'lgan xolda, bugungi psixologik jarayonni tashkil eta olishi zarur.

3. Psixolog o'z bilim, malaka, ko'nikmasini doimo refleksiya qilib, ertangi kunga tayyorgarlik ko'rishi lozim.

4. Psixolog falsafa, psixologik mahorat, psixologik xizmat asoslarini puxta bilishi, ta'lim tarbiya jarayonida o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini bilib, taxmin qilib faoliyatni tashkil etishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ахмадов, Н. Р. (2021). Суицидальное поведение подростков. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов), 13-15.

2. Ахмадов, Н. Р. (2020). Причины суицидального поведения. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов), 60-62.

3. Ахмадов, Н. Р. (2021). Подростковый суицид. причины и профилактика. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов), 30-34.

4. Ахмадов, Н. Р. (2020). ПРИЧИНЫ СУИЦИДОВ В ДЕТСКОМ И ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ. Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020),

5. Вахтиёрова, Q. S. (2020). Heads Of Competence In Psychologically School Education. International journal of scientific & technology research, 9(02).

6. Ахмедов, А. А., & Зикиряева, М. М. (2020). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ВООБРАЖЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ. Новый день в медицине, (1), 151-154.

7. Roziyev, U. (2020). Адаптатция первокласника к школьному обучению. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz).